

Մանկանի Էփեմար

Մ Ի Ի Ն Ա Տ Ի Ի

ՈՒՄ ՈՒՐԸ ԲՕԼԻԹԻԳԸՅՅԷ ՎԷ ՄԻՎԱՏՏԸ ՍԱՅԻՐԷ

ԻՔԻՆՃԻ ՕՒՆԷ

1867 ՅՈՒՆԻՍ 3 ԲԱԶԱՐ ԻՐԹԻՍԻ

ՆԻՒՄԵՐՈ 373

Մանկանի Էփեմար 6 համար, ընդամենը 300
հրատարակվող, ընդամենը 300 հրատարակվող, ընդամենը 300
հրատարակվող, ընդամենը 300 հրատարակվող, ընդամենը 300

Ինքնաթիռի պեղերը ստորագրելու, պեղերը
ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը
ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը
ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը

Մեքենայի պեղերը, պեղերը ստորագրելու, պեղերը
ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը
ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը
ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը ստորագրելու, պեղերը

ՀԱՎԱՏԱՐԱԾ ԹԵԼԵԿՐԱԳՐԱԿՆԵՐ

(ՍՆԱՆՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ)

Փարիս, 15 յունիս ամսին սաաթ 4
վե 40 տագրգասընտա .

Մըսըր վալիսի հաղթելիս Թուրքիայի
սըր օլմուշ տուր :

Յունիս 15 քիաշաք .

ԷՍԶԱՄԸ ՈՒՍՈՒՄԻՅՅԷ

Փարիս (Գաղթ) .

Ալըսուր 54-55

Գաբանար 54-50

Լօնտրա , սապահըն սաաթ 41 վե 40
տագրգասընտա .

Ալըճը 54-1

Սաթըճը 54-1

Լօնտրա , ամսամըն սաաթ 4 վե 40
տագրգասընտա .

Ալըճը 54

Սաթըճը 54-1

Օգոստոս Էփեմար 1865 թ .

Ալըսուր 262-50

Գաբանար 261-25

ՀԱՎԱՏԱՐԱԾ ՏԱՆԻԼԻՅՅԷ

Ինչիմոսիկիմիզե նեղարեն , պուռ ճիւ
մա կիւնիւ Էօյէն նամակընը գըրուգտան
սօնրա Զաթը հաղթելի Շահանէ Տէր-
սէատէթտէն հարեթէթ իտէճէթ տիր ,
բէնճէճալիս կիւնիւ տուիս պիւթիւն էլ-
չիւթիւ վէտա իչին հուգուրու ամլիւթիւն
գապուլ պուլուրաճաղար տրր :

— Իթալեա տէվէթի թարաֆընտան
Տէր-սաատէթէ էլ չի թայիին պուլուր-
մուշ օլան Մ . Պէրթիսաթթի , ճիւմա իր-
թէսի կիւնիւ պուրաեա վասը օլմուշ
տուր :

— Բուսիա իմթէրաթթու հաղթել-
լերի յունիս 6 վագասընտան սայիմէն
գուրթուլմուշ օլմուլերի իչին , հագգ

Թաալեա հաղթելիս թէչէթընը
իթմէթ իւղը , տիւնքի կիւն Տէր-սա-
տէթտէ մուգիմ Բուսիա Զայլար թա-
րաֆընտան Պէրթու Ս . Երրորդութիւն
քիլիսէսիտէ խաստէթէն գուտտար չէ-
րիֆ թաղտիս իթտիրիմիշ վե թէչէթ-
քիւր տուալարը օգուլմուշ տուր :

ԿԻՐԻՏ ՀԱՎԱՏԱՐ

« Մերտարը Էփեմար Էօմէր բաշա հագ-
րէթիլի Լասէթ վե Միրապէլա տէնիլէն
մահէլէրտէ թօրլանմը օլան կէօնիւ իւ-
լերի տագրթմագ իչին տրաֆընտան յու-
նիս 1 տէ Գանալեատան հարաթէթ իթ-
միշ օլու պ վե Լասէթին եիւթէթ վե սարպ
տաղարը գարչընտա Գաթթէթ-Բէտիա-
տաեա վասը օլու գտա , սաաքիլի Շահա-
նէ վատիսէ կիրէճէթ կէչիտիլի , գորպալար
թարաֆընտան իթթիսքեամաթ վերիմիշ
վե թապեալար եարըմը պիր հայտէ պուլ-
տու : Ֆէրուսը կիւնիւ սապահիւթն Լա-
սէթ վատիսիտէ սըղըմը օլան էչգրեա
թագրմարընա Սֆագեատան եարտըմ
կերմիշ օրուու դու իչիտիլի տիր : Ասաքի-
լի Շահանէ տէն պիր մըգտարը մէվքիւր կէ-
չիտ իւգէրիսէ պիր հիւճմ կէօթէրիչի
իթմէթտէ իքէն , Գանալա գայիմագա-
մը Բէչիտ էֆէնտի տաիի պէրապէրիւ-
տէ 800 նէֆէր գատար նիգամ վե պաշը
պօղուգ ասքէրի պուլուլտու դու հալ-
տէ , չըգրմար միւմքիսիգ օլան Գաս-
թէլ Բէտիա տագընա տօղու իլէրլէ-
մէթտէ իտի : 3300 ատըմ եիւթէթիլէթտէ
օլուպ , վե օյմա գաեալար իւգէրիտէ
պուլուլտան պիր մանաթթըրտա կիւլէնմիշ
գորպալար , սաաքիլի Շահանէ իւգէրիսէ
աթէչ իթմէթտէ պաշալմընար տըր քի ,
սաաքիլի Շահանէ տաիի աշաղտան ան-
լերէ գարչընդ վերմիշ տիր :

« Ազ վագըթ գարֆընտա սաաքիլի

Շահանէ տաղը տօղալարագ զաիթ գարպ-
լս սուրէթտէ գորպալարըն իւգէրիսէ
հիւճմ իտէրէթ , անլերի կիւլէնտիլէրի
եերտէն տիւպը չըգարպ , մանաթթը-
րըն միւհքէթ մէվքըրըն գապթ իլէմէ-
կէ մուվաֆթագ օյապիլտիլէր : Գատէ-
հու սաաքիլի , Աֆէտի Գրիսթօ եիւթ-
սէթիլիսէ պուլուլտան գորպալարագ գար-
չը եիւրիւթիւպ անլերի տաիի տագըթ-
մընար , վե մէվքըրիլի գապթ իլէմիշ-
լէր տիր :

« Մէվքիւր թէթէլէրտէն Լասէթ վա-
տիսիսէ ինմիշ օլան Օսմանլը կէօնիւ իւ-
լերի իւգէրիսէ գորպալար հիւճմ իթմիշ
օլուու գըրլընտան , պիր գաշ պէօլմէթ ս-
աաքիլի Բէտէրթէյ անլերի ինտալընա
կէօնտէրիլի տիր : պուլուլտան պէրապէր
Աֆէտի Գրիսթօ գարչընտա օլան թէ-
թէ վե պօղաղար էլէ կէչիլիլի տիր :
Քէգալիթ մէվքիւր վատի (ձոռ) տէրու-
նիստէ վուգու պուլան միւտարէպէտէ
սաաքիլի Շահանէ գորպալարտան խայլի-
ճէ քէտան գըրմընար տրր :

« Կիւնիւ պաթմագտան պիր սաաթ էվ-
վէլ , Լասէթ գորպալարընը եարտըմնա
կէլմիշ օլան պիր գաշ պէօլմէթ գորպալար ,
Աեա Ֆօթիա վատիսիտէ կէօրիւնմիւշ ի-
սէտէ , սաաքիլի Շահանէ ճէսարէթիլէ
անլերի տաիի իւգէրիսէ հիւճմ իտէրէթ ,
խայլիճէսիլի իտամ , վե մա պագընտա տա-
լի թագիպ իլէմիշլէր տիր : Նահիեէնիս
էն գիեատէ միւհքէթ մէվքըրիլիտէն պի-
րիսի օլան Աֆէտի Գրիսթօ մէվքըր , ա-
սաքիլի Շահանէնիս սաքիլի օլմասընա միւ-
նասիպ կէօրիւլէրէթ , բագար կիճէսիլի օ-
րատա կէչիլիլի տիր :

« Ալաֆընտա յունիս տէօրթտէ ա-
սաքիլի Շահանէ , Աֆէտի-Գրիսթօ տաղ-
լարընը աշարագ , Աֆէտի կէչիտիստէն
Լասէթ վատիսիսէ տուլուլ իլէմիշլէր
տիր :

« Բեյիտ բաշա հազրէթլէրի մէջքիւր տալարըն էն երեքսէք թէթէլէրինէ վաւըլ օլտուգտա, Անա Ֆօթիեա տաղը իւզէրինտէ խայլիճէ գորպալար պուլուն տուգունու կէօրիւպ, անլէրէ գարշը երեւրիւմիւշ, վէ մէրգունմանը թագիպ իյլէ տիքտէն սօնրա, օրալարընը գապթ իյլէ միշ, քէզալիք Չօլի կէշիտի տախի ասա, քիւրի շահանէնին գապթընա կէշմիշ տիր: »

« Սօն իքի պէօլիւք ասաքիւր աշաղը էն, մէզտէն էվլէլ, Անա-Ֆօթիանըն Շարգ թարաֆը տաղարըն իւզէրինտէ գորպալարըն ինշա իթմիշ օլտուգուն սայիւր թապ, եալարըն իւզէրինտէ տախի հիւճմ իյլէ միշէր տիր: Պու էսնատէ Լիվա Արիֆ բաշա հազրէթլէրի վատիտէ պուլունան, իքի պէօլիւք ասաքիւրի նիգամիյէ իլէ կէլիպ անլէրէ պիւրէշէրէք, թապեալար իւզէրինտէ երեւրիւշ իտէրէք գապթ իյլէ միշէր, վէ տէրունլէրինտէ ասաքիւրի Շահանէ սաքին իթ տիրիւմիշ տիր: »

« Մէզքիւր սօն միւտարէպէ վուգու պուլմագտա իքէն, խայլիճէ գորպալար պաշը պօզուգ ասաքիւրի հիւքմիւնտէ պուլունան Բէսքէրօ գարիյէսինէ կիրմէք իսթէմիշ օլտուգլարընտան, Ատիլ բաշա հազրէթլէրի իքի պէօլիւք ասաքիւրի Շահանէ վէ Մըսրիյէ իլէ, անլէրին իւզէրինտէ երեւրիւպ, Ֆիւրարէ երեւ թուլմալարընը մէճպուր իյլէ տիր, գորպալար մէզքիւր գարիյէ եանլարընտա օլան տաղար իւզէրինտէ տաղըլարագ, օրալարտա տախի Արիֆ բաշա հազրէթլէրի մէրգունմանը եօրուպ թագիպ իյլէ միշ տիր: »

Մէզքիւր միւտարէպէլէրին քեաֆ, ֆէսինտէ տախի, քի տիշամըն սաաթ Լիւնէ գաւտար տէվամ իթմիշ տիր, ասաքիւրի Շահանէ Սէրտարըն էքրէմ էօմէր բաշա հազրէթլէրի գօմանտաւընտա օլտուգլարըն հալտէ, մուգավէմէթի միւմթէնի սուրէթտէ պիւր զայրէթ վէ ճէսարէթ իպ, րապ իյլէմիշէր տիր: Զօրպալարտան բէք չօգ թէլէֆիեաթ վագը օլմուշ օլուպ, մէյտանը միւտարէպէտէ իքի երեւտէն միւթէճավիպ մէվթա սաեւըմըշ տիր, վէ թէքմիւ մէճրուհ վէ մէվթա 300 ի կէշմիշ օլմալը տիր: Օսմանլը թարաֆընտան եալընը 10 նէֆէր չէհիա տիւշմիւշ վէ 60 տան զիյատէ աախի մէճրուհ վուգու պուլմուշ տուր: »

Լ- Թէլէ:

Ճիւմա իրթէսի կիւնքի Լէվանթտա Բիրէատէն եազըմըշ պիր մէքթուպ, մէզքիւր Ֆիթուհաթլարըն զանն իտէրսինքի երիւշի չէքմէյէրէք պիր խաֆիֆ սուրէթտէ թաստիգ իթմէեէ մէճպուր օլմուշ տուր: »

— . . . Միւլէլ իթ:

Բուսմուգ 28 մայիս 1867

Պու տէֆա իթթիիարէն պէեան իտէրիմ քի, Ֆուգարաբէրլէր զէվաթըն սա-

խալէթիյէ արգու օլունան մէքթէպին ինշաւընա, պիր գաշ կիւնէ գաւտար միւպաշէրէթ օլունաճագ տոր: պունա տալիր իճապ իտէն մագպաթա թահալի վէ Բուսմուգ գայիմմագամըլը ճանիպինէ թագտիմ օլունմուշ օլուպ, իքի իւշ կիւնէ գաւտար իգթիգա իտէն էմրի ալընաճաղը մէմուլի գավիտէն տիր: Մէքթէպի մէզպուրուն ինշաւըն հազընտա լագըմ կէլէն մէպաղ քիֆտէթ իտէպիլէճէք գաւտար թէրաքիւմ իթմիշ: օլուպ, կէրէք խայր, խահանըն իսիմլէրի վէ կէրէք մէպաղըն մրգտալլէրի զագէթայի միւթէպէրինիգ վասթթասը իլէ նէշու ու իլան օլունմագ իւզրէ, եազընտա թարաֆընըգա կէօնտէրիլէճէք տիր: »

Պու կիւնլէրտէ թըրնօվա թարաֆընտա վուգու պուլուն ուլընսուգլուգլար մալիւմիւնիւպ օլմալը տոր: Մէզքիւր ուլընսուգլուգլարա սէպէպիլէթ վիւրէնլէրտէն 30-40 նէֆէր գաւտար քէսան մահէլ ի մէզպուրտէ տարպ վէ սալպ օլունուպ, վէ օլ գաւտար պիր մրգտար քէսան տախի Բուսմուգա մահպուլու կէօնտէրիլմիշ, վէ թահճը իսթինթագտէ պուլունմագտա տըրլար: »

— Կէշէն կիւն էթօալ տ'Օրիանտէն ալարագ, Հիւքիւմէթի սէնիյէթ թարաֆընտան էսհամը Ումումիյէնին յուլիս աեւր գուրօնլարը Ֆայիգի իշին, 400 պին իրա իսթիգրագ օլունմուշ օլտուգունու պիւրիւմիշ իտիք իտէտէ, պու կիւնքի Լաթիւրքինին գալիինճէ, մէզքիւր իսթիգրագըն աալը օլմաեւըպ, վէ Ֆայիգ պէտէլէրինին էքսէրիսի հազըր պուլունմագտա օլտուգու անլաշըմըշ տոր: »

— Շու աթիտէքի մէքթուպուն նէշըի, Լանկա Հօյ բողոքսկանլարը թարաֆընտան թալէպ օլունմուշ օլմաղին, պի թալաֆըլլա իիայէթէն զագէթամըլտա տէր, Ճի ճայիգ կէօրիւմիւշ տիր: »

ՄԻՍԹԵՐ ԼՈՒԻՒԼԼԵՐ ԼԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ Ի ԼԱՆԿԱ

1867 մայիս 25 կիրակէ օր սովորակաւ նէն աւելի Հայ բազմութիւն մը ժողովարանին մէջ հաւաքուած կապասէր յառաջադիմական լուրեր լսելու ըզձիւ:

Եկաւ քէմին վրայ ներկայացաւ երկայնահասակ ու նիհար անձ մը, որոյ բերնին մէջ Հայ արտասանութեան կրած չարաչար նեղութենէն եւ խորթ ու անհեթեթ հնչումներէն կրնար դիւրաւ հասկցուիլ թէ այս անձը Ամերիկեան միսիօնարներէն մին էր:

Այս միսիօնարը եկած էր Խարբերթի մէջ իր աշխատութեանց տարեկան « Բաբօրթօն » տալու, իր եւ իր ընկեր միսիօնարաց ձեռք գործուած հրաշալիքներ եւ սքանչելիքներ պատմելու:

Մենք անհամբեր կապասէրէք յիշեալ միսիօնարէն քաջալերական համարտութիւններ ու ուսումնական յառաջադիմութիւններ լը-

սելու: Բայց նա անարգական, միմոսական եւ ծաղրածու ոճով եւ եղանակաւ մեր ըզգացմունքը վիրաւորեց: Ազատ կլիմայի հացով մեծցող Ամերիկացիին ի նախաառինս իւր հայրենեաց խաւար դարու գաղափարներ ժայթքեց:

Այս անձը՝ կրօնքի անունով աշխարհք պտտող քարոնիչներու սովորական եղած կերպովը զանազան նշանագիծներ պարունակող խարթա մը բացաւ, որոյ վրայ գծուած խորհրդաւոր գծերու նշանակութիւնը բացատրելու համար ձեռքը հաստը գաւազան մը ունէր, որով առաւել ժամկոչի կամ գիշերապահի մը կերպարանքն առած էր, քան թէ քարոզիչի:

Ուստի այսպէս սկսաւ շարունակել:

« Կը խնդրեմ որ ներէք ինծի, որ իմ խօսուածքիս չէլիտը չլիտեմ, քիչ մը խիսա կը խօսիմ, աս իմ սովորական ոճս է: Ինչ ոճ որ Խարբերթի մէջ կը գործածեմ, հոս ալ նոյնը պիտի գործածեմ(1): Թէ եւ եղբայրներէս ոմանք (միսիօնարք) ինծի ըսին թէ գուցէ ընելիք օգտիս հետ միասնեք խառնեմ, բայց կը խնդրեմ այն եղբայրներէն որ ինծի համար աղօթող ըլլան: Որպէս զի այդ միասնեք յառաջ չգայ (աւելի աղեկ էր ասանկ ըսէր, ես գլուխսին պիտի կտրեմ դուք աղօթք ըրէք որպէս զի անոնց միաս մը չգայ) »:

Պատմեց անախառութեամբ ինչ որ Խարբերթի եւ Տիարպէքիւրի մէջ ըրած է, կամ թէ ըսենք ուրիշի ձեռքը եղած օգտակար շարժումներուն գործադրիչը ինք ըլլալ կեղծեց:

Այս միսիօնարին մէկ պարծանաց կէտն ալ Տիարպէքիւրի մէջ Հայ գիրք քշեն է:

Հոն տեղ ստիպումով, թախանձանօք եւ ամնցունելով 10 հազար զուրուշի գիրք տրուած է եղբայրներուն ու ստակն առած է, հարկաւ Ամերիկա գացած ատեն իրեն առատ թուակ հոգացողներուն պարծենալու համար: Բայց նկատելու կէտը սա է որ ինչպէս գոց մատուկներով տուած է նէ, նոյն վիճակին մէջ դարձեալ գոց մնացած են ծախու առնող եղբայրներուն քով:

Ասկէց օա կը հասկցուի որ՝ կամ միսթըր Հուրլըր ստակի կարօտութիւն ունէր, վարպետութեամբ զանոնք ամնցունելով ստակ առաւ, եւ կամ ինքզինքը Ամերիկայի մէջ գործունեայ մէկը ցոյց տալէր: Խաբէլ, ոչ, անոր ուրիշ մէկ կերպը:

Յիշեալ միսիօնարը անխօսուկ ունկնդրաց առջեւ այսպէս շարունակեց ըսել. « Գիտութիւնը միասակար բան մի է, պէտք չէ որ քարոզիչ մը, եւայլն, շատ բան սորվի, ինկիւր (Անգղիէրէն) սորվիլը միասակար է տեսէք Պէպէքի միսթըր Համիլիի ղըպրոցէն ելած աշակերտները միսիօնարաց դէմ կը խօսին միշտ (2): » « Իս իմ դաշտիս մէջ

(1) Իր ոճն էր Խարբերթի մէջ ժողովուրդը « էշէր եւ անասուններ » անուանելով զայրացունել եւայլն:

(2) Կոյր հնազանդութիւն կը փնտռէ, կերեւայ որ, ասոր համար Պէպէքի դպրոցը գոցուած է, եւ բողոքական դպրոցներու մէջէն գիտութիւնները վերցուած են, որպէս զի իրենց գործին մէջ եզոզները տգէտ ու կոյր գործիք մը ըլլան իրենց ձեռաց մէջ:

Միտինարի դէմ խոսող մարդ չեմ գործա-
ներ, և եւայն:

Աս խեղճ Ամերիկացին՝ Պէպէթի դրպրո-
ցէն ելած ուսումնական տղաքներէն կը
խորտչի, քանզի նոքա գիտեն իրաւունքին
ինչ ըլլալը, եւ միտին չեն կըլլէր: Ինքը
Խարբէրդի մէջ փորձ մը ըրած է, իր դաշ-
տին մէջ աշխատող ուսումնական հայ մը՝ իր
քրոր՝ դրած անխիղճ անիրաւութեանց դէմ
խօսած ըլլալուն համար մեր քարոզիչ Ամե-
րիկացիին ծանր թուած է, ուստի կատէ ու-
սումնականները եւ անոնցմէ հեռի հեռի կը
փախչի՝ ինչպէս խաւարը՝ լոյսէն, եւ տգի-
տութիւնը՝ գիտութենէն:

Միտինըր Հուրլըր՝ Ամերիկայի պէս ազատ
ու ցանկալի երկրի մի մէջ ծնած ու սնած է,
բայց տգիտութիւնն ու բռնութիւնը կը յար-
գէ, իսկ Խարբէրդի մէջ պատ. Մարտիրոս
եւ Տիարպէթի մէջ պատ. Թովմաս (որք
Պէպէթի դպրոցի աշակերտներէն են) յե-
տագէմ երկիրներու մէջ ծնած ու մեծցած,
բայց լուսաւորութեան եւ յառաջադիմու-
թեան համար աշխատած են ու կաշխատին,
սոքա ժողովրդեան պատուոյն արժանացած
են, իսկ միտինըր Հուրլըր ատելութեան:

Խմբագիր, մենք ուրիշ պատճառ մը
չտեսնաք թէ ինչո՞ւ համար Միտինըր Հու-
րլըր «գիտութիւնը շեշտակար» կանուա-
նէ, բայց միայն սա թէ՛ անկէց մտքի լու-
սաւորութիւն կը ծնանի, ու լուսաւորու-
թիւնն ալ կոյր նազանդութեան, բռնաու-
րութեան եւ մարդկային իրաւունքը յափշ-
տակողներուն մահու չափ թշնամի է: Ուստի
միտինըր Հուրլըրի պէս անձ մը չկրնար լոյ-
սը սիրել եւ մարդկային ազատ դատումը
յորդել, քանի որ կը սիրէ ինքը խեղճ ժո-
ղովրդեան «քու կամքը ըլլայ» ըսել տալը:
... ամօ՞թ, արդարեւ այսպիսի սոսկալի ու-
գի մը՝ աւելի յուսալի էր Սպանիոյ ծոցէն՝ քան
թէ ազատութիւնն ու լուսաւորութիւնը հա-
ղարաւորներու արիւնով ծախու առնող Ա-
մերիկայի պէս եզական երկրէ մը:

Միտինըր Հուրլըր մեծ դժկամակութիւն
եւ սրտնեղութիւն զգացած ըլլալը հրապա-
րակաւ յայտնեց թէ ինչո՞ւ համար այս օ-
րերս բողոքական ժողովրդեան Հայ երէցնե-
րը կը յանդգնին իրաւունք փնտռելու եւ ի-
րենց ու միտինարաց մէջ տեղի յարարերու-
թիւնը հասկնալու:

Միտինարք առանց օրէնքի եւ սահմանի
հայ աւետարանական եկեղեցիները կը նե-
ղեն, կը սեղմեն, եւ կըտիրապետեն. եկե-
ղեցիներն իրենց ու միտինարաց մէջ տեղ
ինչ տեսակ յարարերութիւն մը ըլլալը կու-
ղեն գիտնալ, կը հարցունեն եւ պատասխան
չեն առներ. իսկ միտինըր Հուրլըր միւս մի-
տինարներէն, աւելի ճարպիկ փրթելով «կե-
ցիք, մի շարժիք, ձեզ շարժող սպանակը
մեր ձեռքն է, բանալին նաեւ մեր ձեռքն
է, հիմա ուզեմ նէ, կը գոցեմ, լոցեցէք,
կոյր գործիք եղիք, չենէ հացերնուդ եւ
Ղուրերնուդ ճամբան կը գոցենք, մեզմէ ին-
չո՞ւ ստակ կը մուրաք. վատութիւն է ըրած-
նիդ, Պորտ ընկերութեան սնտուկը անէծք
եղած է ձեզի, եւ մենք ալ փառակար մար-
դիկ», կըսէ ու կը պոռայ: Աս տեսակ խօս-
քերով միտինըր Հուրլըր ըսել կուզէ թէ,

մենք ճանկաստանի մէջ Աւետարան քարո-
զելու եւ լուսաւորութիւն տարածելու անու-
նով Ամերիկայի անկեղծ անձինքներէ եւ խեղճ
արհեստաւորներէ ստակ կը ժողովենք, ձեր
գպրոցներուն, ձեր յառաջադիմութեան եւ
լուսաւորութեանը համար պիտի չգործա-
նենք, այլ մեր անձնական զեղխութեանը
պիտի գործածենք, մեր հանգստութեանը
համար պիտի վատենք. դուք եւ ձեր զա-
ւակունքը տգէտ եւ ճգմալ վիճակի մէջ մը-
նացէք, որ միշտ մեզի գլուխ ծռէք. աս էր
անա միտինըր Հուրլըրի բոլոր խօսքերուն
իմաստը:

Փորձիկ մանկիկի մը՝ մի վախնար, ել կայ-
նէ եւ քեզ կը բռնեմ ըսել, ու կանգնելու
ատեն կից մը զարնել վար ձգելու կընմանի,
միտինարաց ալ ըրածը:

Ո՛ւր մնացին միտինարաց մեծ մեծ խոստ-
մունքները, երբ դեռ առաջին քայլը առ-
նել կը տքնէինք, վախցան ուսմունքէ, փա-
կեցին գպրոցները, ուսումնական եւ օգտա-
կար անձինքը հալածական վանեցին, մեզ
բոլորովին խեղճ ու կաշկանդեալ վիճակի մը
մէջ ձգեցին, ու հիմա միտինըր Հուրլըրի
բերնով «մուրացկան» կանուանեն մեզ,
երբ իրաւունք կը պահանջենք, չէ, նազան-
գէ, խոնարհէ եւ զոնէ իրաւունքներդ, կամ-
քդ, իմացականութիւնդ եւ բոլոր մտաւոր
կարողութիւններդ, այն ատեն շատ բարե-
պաշտ կըլլաս մեր առջեւ եւ այն ատեն մու-
րացկան չենք կոչեր զձեզ կըսեն եթէ ոչ
խօսքով, գէթ գործքով շարունակ:

Խմբագիր, աս Ամերիկացի միտին-
արաց եւ Ամերիկայի ժողովրդեան մէջ մեծ
տարբերութիւն կայ, անոնք գիտեն իրենց
հարց նուիրական նահատակութիւնը պսակել,
իսկ ասոնք գիտեն արատաւորել, որ ա-
սանկներուն համար օտուգել անէծք է Պորտ
ընկերութեան մտուկը, որ այն ստակով
փոխանակ ժողովուրդ մը լուսաւորելու՝ ե-
կեղեցւոյ մը իրաւունքները կը բռնաբարեն,
անհատ մը կը նեղեն եւ Սիմոն մոգի արծա-
թին պաշտօնը կը կատարեն: Անէծք է այո՛,
այն սնտուկը, երբ միտինըր Հուրլըրի պէս
վատահոգի եւ միտինըր Նոթինկի պէս հերե-
տիկոս մը իբրեւ պաշտօնեայ Բրիտանիոյ կը
պահէ:

Ահա այս է խեղճ բողոքական ժողովրդ-
դեան դառն վիճակը, որ գուցէ դեռ ժամա-
նակ մը առ առի ծածկուած մնար, բայց
միտինըր Հուրլըրի անհեթեթ ատենաբանու-
թիւնը մեր համբերութեան վախճան մը տը-
ռաւ եւ վարագոյրը պատռեց:
Թող չզայրանայ միտինըր Հուրլըր, թող
չճչէ, թող զգուշանայ րէ՛ն ելած ժամա-
նակ... քանզի լուսութեան թելը փրթաւ,
աս մեր առաջին քայլն է վատութիւնը պար-
տաւել հրապարակաւ եւ գովել այն ամեն
ջանք ու ընթացք, երբ մարդկային լուսա-
ւորութեան կրնապատէ:

Հայը ինչ դիրքի եւ ինչ կոչման մէջ ալ
որ գտնուի, վատութիւնը կատէ, կեղծա-
ւորութիւնը կը դատապարտէ, բռնութեան
տակ իր գլուխը չխոնարհեցունէր կամաւ,
վասն զի իր արիասիրտ եւ անկեղծ նախ-
նեաց արիւնը կը կրէ իր երակներուն մէջ...
1867 ըստ լատ. յունիս 10

Կոստանդնուպոլիս.
Բողոքական Հայեր

Ի Ե Ա Ն Է

2. Գ. աղա Զօրաբան մարիֆէթի ի-
լէ Թօրլանըպ, Թարաֆըմըզա իրսալ օ-
լունան շու աթիտէքի իեանէլէրի տախի
թէչէքքիւրէն իլան իտէրիզ:

2. Գ. աղա Զօրայեան	40
Դաւիթ աղա Մաղլըմեան	20
Սահակ աղա Աբիսողոմեան	20
Կրօնիկ աղա Փանոսեան	20
Սեպուհ Գարախանեան	40
Սերոփէ աղա Եիւզիւքճեան	5
Դրիգոր աղա Սերոփեան	5
Նշան աղա Ուլաշեան	2
Մկրտիչ աղա Դրիգորեան	2
Նազարէթ աղա Խաչատուրեան	2
Առաքել աղա Էկնցի	2-100
Դրիգոր աղա Ղուկասեան	4
Դաբրիել աղա Վարժապետեան	2
Համբարձում աղա Մանուկեան	4
Բաբել աղա Կրտսերագոյն	5
Բարեպաշտօն ոմն	40
» »	5
» »	2
» »	4
» »	4

134-20
Ազճէ ֆարզը թէչգրի
15-2
144

ՆԵՎԻՑԷ

... Միւէլ լիթ.
Պրիւսսէլ 10 մայիս 1867
Էփրօպատա Թօհաֆ ատամլար չօգ
պուլունտուղունտան, Թօհաֆ շէյլէրին
տախի չօգ վուգու պուլաճաղը սիզլէրտէն
մէսթուր տէյիլ տիր. իմտի պու կիւն-
լէրտէ կէօգիւմէ կէօրտիւկիւմ պիր Թօ-
հաֆիեթի սիզլէրէ գըսսաճա իֆատէ ի-
տէրիմ:

(Պէլճիգատա իքի քէօրէք տավաճըլարը)
Պու տէֆա Պէլճիգանըն մագարըր
հիւքիւմէթի օլան Պրիւսսէլ շէհրին-
տէ, Բարգ րօպեալ Թապիր օլունան պաղ-
ճէտէ կէզինմէքտէ իքէն, շու Թօհաֆի-
եթ վուգու պուլմուշ տուր:
Էլպիսէսի Թէմիզ ատամլըն պիրիսի
արգասընտան սիեան վէ ըզպանտուտ պիր
քէօրէք կէզմէքտէ օլտուղու հալտէ, տի-
կէր Թարաֆտա տախի չայըլըզ իւզէ-
րինտէ պիր ուֆաճըգ ֆինօ օյնաեղպ սը-
չորամագտա, վէ դարչըսընտա գանաթէ
իւզէրինտէ օթուրուպ տիգգաթ իտէն է-
ֆէնտիսինէ, հէպար նէվի ճիլվէլէր իլէ
քէյֆլէր պաղըլլամագտա իքէն, հէր նա-
սըլ իսէ, մէզքիւր ըզպանտուտ հայվան
սըլլատըղը պիրլէ, մէզքիւր ֆինօնուէ
պօղազընտան ըսըրմասը պիր օլտու. պու-
հէնկեամտէ պիր շամաթա տորր գօրտու,
իզտիհամ պիրիքտի, պասթօնլար էնիպ
գալգամաղա պաշտաւըլար, վէ զապիթլէր
կէլիպ եթթիշտիլէր (պէն իսէ պու արա-

տաւ վազիֆէսիզ սիւրէթ տէ սէյիրճի իւ
տիմ. սէպէպ, չիւնքի պիղիմ իսթանպուլ
տաւ էփտէն չըգար չըգմազ, իլք կէօրէ
ճէկիմիզ շէյ քէօթքլէրին խըրլամասը
օլտուգտան պաշգա, ինսանլարըն պօզուշ
մասընը տախի կէօրմէքլէյէ ալըշմըշըզ
տըը). նիհանէթ ուֆամճըզ ֆինօ եարը
ճանլը էֆէնտիսինին գուճաղընտա օլ
տուղու, վէ տիկէր ըպանտուտ քէօթէք
տախի, քէնտի էֆէնտիսինին արգասըն
տան կիթտիկի սիւրէթ տէ, բօյիսէ միւ
րաճաաթ իթտիլէր. ֆինօնուէն սահիպի
հէմ թարգիյէ իսթէր, վէ հէմտէ մա
տամ քի սէնին քէօթէյին ըսըրըր իմիշ, ալ
զընա թօգա գօյմալըյըտըն տէյի իտտա
խտէր. (չիւնքի էվրոպատա շիւբհէլի քէօ
թէքլէրին աղզընա պիր նէվի քիլիտ կիպի
թօգա գօրլար, քիմսէյէ իլիշմէսին իչին).
տիկէրի իսէ պէնիմ քէօթէյիմ իլիշէն օլ
մատըգճա, քէնտիլիկինտէն հիշ պիր շէյ
եարմազ ճէվապընտա իսնատ իտէր. վէյ
հասըլ տափա պիթմէյիպ ափօգաթլարըն
իւմընա գալըր:

... Միւրէլ լեֆի շու թօհաճիքեթի պիւ-
տիրտիքտէն մագսէտիմ պաշգա պիր շէյ
օլմանըպ , իլլա էլքօպալույարըն քէնաթ
հօւգուգլարը իտտասը իշին , ալօգաթ-
լարա միւրաճաաթ իթտիքլէրի մէյտան-
տա իքէն , հաթթա քէրքէքլէրի հօւգուգ-
լարընըն իտտասար իշին տախի , ալօգաթ-
լարա միւրաճաաթ իթմէքտէ տիրէր
հալ պու քի էսէֆ իտէրէք սէյլէրիմ քի ,
թիւրքիատա իսէ ալօգաթ իլէ պաշանը-
լան պիր մու հաքէմէնին , սօնրատան հէմ
ալօգաթսըլ օլարագ , վէ հէմտէ պիլա
մու հաքէմէ ... հիւքմու իլլամ օլունտու-
ղուն կէօպէրիմէ կէօրմիւշ օլտուղում
տան , օլ հէնկէամտէ տէր խաթըր իթ-
միշիմ տիր :

— Բարանըն սաղ գօլունս նիւզուլ
խապէի իտերէք, հարէքթտէն դալմը,
օտուղու սօն խապէրլէրտէն տիր:

— Բօրթ ու գալ իւլ քեանընտա ճէգա-
յի նագտի ուսուլու լազվ իտիւմիշ տիր :

— Տրանսա մէհերէի էրպապը գալէ-
միտուն վիգթօր Հիւօ պու քերրէ թէ-
էիք վէ նէշս իժտիկի Լէ Թրափայէօր
աը Լա Մէր (տէնիգ իշճիլէրի) իւնվանըյա
հիքեայէտէն ալթը եիւզ պին Փրանգ
գազանմըշ օլտուղու իշտիլմիշ տիր :

— Վիէննատա պուրուշան աթըպպա
(Տէքիմէր) ումու մէն իւճրէթի գառէ-
նիյէ (աեագ իւճրէթիէրինին) Թէգեխո
ու Թէքսէրի, վ: տարուեա (իլաճ) միւ-
Թէալիգ էճգանըն զամի ֆիյաթը զում-
նընտա, պէյիէրինտէ իթթիֆագ իթ-
հիշէր տիր: Վէ վագաայի մէզպուրէ ճա-
նիպի հիւքիւմէթտէն լէտէլ իսթիմա աւ-
թը (պուրուշ) Թէքէպպիւրէրինի գըլ-
նագ իչին, Տէր թարաֆա պէյիք աթըպ-

պա թայեիւն, վէ հէր նէրեցէ ձէյա օ.
լունուրլար իսէ, պիր բարա ալմամալա-
րը թէնպիհ օլունմուշ տուր:

— Անթիգատան մալիւ մաթը քէսիրէ.
սի ուն Սր . Հէյաըրպըրի վէֆաթ իթ.
միշ տիրո :

— Կէչէն Հաճիթա տախի 55 Կէմի
սագաթըղը օլարագ, գազա գէտէ օ-
լան սէֆինէլերին սայըսը 1283 է պալիզ
օլմուշ տուր:

— Նիւ-Եօրք դազէթասընըն Մէյն նաժ
դազէթատան ալարագ պիտիբրտիսինէ նէ
զարէն, Յլանթ (չագմագ թաշը) Ճէգի-
րէսինէ Եագըն, Պալըգճըլար դայէթ պիւ-
լիւք պիր Ըսթագօզ թու թմուշար տըր-
ըպթագօզը մէզ քիւրուէն վիճուտինին պօ-
Եու 48, վէ բէնչէլէրին պօԵու իսէ 108
բարմագ ուզուշուղուշտա օլուպ, 300
իպրէ աղըրլըղընտա իմիշ, Ղագէթայի
մէզ քիւրուէն գափ ինճէ, պու սէնէ դա-
լէթ չօգ պալոլ չըմագտտ իմիշ:

Ինկիլթերրատա Ինկիլիդէրին էն օճը
կիւլիւսի օրան Սամրն պալլըր փէք չօզ
չըգմալտա Իմիշ :

— 1866-տա Լոնդրանըն Պրիմի հշ միւ-
զէտինէ, քիթապ միւ թալաաար իշին կէ,էն-
լէրտէն մաաաա, 468.279, 1865տէ 369.
967, 1864-տէ 432.339, 1862-տէ 895 077
սէ,իթճի կէ,միշ տիւր, է մաա, քիթապ միւ-
թալաաար իշին կէ,էնէլէր իսէ 1866-տա
99,387, 1865տէ 100.271, զէ 1864տէ
տալի ի 130 410 քէշն օլաաալաա աւիլաշալ-
մըշ աղըր :

— Բրէնա Ռէյս Փարիստէն Լճնորանա
կէրի տէճնմիւ չ տիւր :

— Գրանսա սե վեթի թարգմանան
իւ չ միջնոն թարգրէ Աւերիզատան պիր
զըրհր սե վիկէ ի թիբա օրունմու չ աուր

427

Տաճատեան ընկերութեան Տնօրէն
խորհրդոյ որոշմամբ, ընկերութեանս տոմ-
սակը կրող բոլոր Մեծարդոյ անդամները,
յունիս 11 կիրակի օրը ի ժամ 3 լնդա-
նուր ժողով կը հրաւիրեմք, եւ կը խընդ-
րեմք անպատճառ ներկայ գտնուիլ նոյն
ժողովին, որ ք ընկերութեանս յատկա-
շխմութեանը վերաբերեալ քանի մը կա-
րեւոր գիտողութիւններ պիտի բլան:

1867 Յուլիս 2 Լաճկա

Պժտանդանի Ա. Գ. Գ. Բաքի, Վ.

Լուծեալն ընթերցարանը .

Դե անադպիւր

Մ . Գ . Պէշիրեան

ከ ሊ ሁ ን ሁ ቅ

Արնապուտ քեօյիւնտէ Այիօս Օնօֆրիօս
մահէլէտինտէ վագը տէրունինտէ պիր գը-
թա պաղշէ, ագաթ սու վէ լէվագիմաթը

սայիրէ օլտուղու հալտէ , նէզարէթի դայէթ
կիւզէլ պիր պապ քեարկիր խանէ :

Նինէ մղջբար մահէլլտէ տէնիզ գրեւորնա
եազըն իքի պապ քեարկիր մաղաղա քիրալէ
վերիլէճէլէր տիր , թալէպի օլան զէ վաճըն
տահա գիեատտէ մալիւմաթ ալմազ իշին Գա-
լաթաաա Գուրչուն խանտա Ն . 16 , Ս .
Աթամաթի 11 . Բրօգօեա միւրաճաաթ իթմէ-
լէրի իլան գըրնըր :

13

ԱԹԷՇ ՎԷ ԷՕՄԻՒՐ ՍԻԿՈՒՐԹԱՍԸ

1. Ժողովուրդն Շէմս-Լի Պրէիմնիւն ինչ Բն-Շէմս-Լիւր-
 արայիք Սիւն-Բիւն Գոմիւնիւն :

NORTH BRITISH AND MERCANTILE INSURANCE
COMPANY.

2,000,000	Ինկիլիզ լիրասը, ապրիլ սեյմայեթի
2,250,000	Թահթը Էմիլյեթուե օլարազ իրաադը
600,000	Աէնէվի վարիտաթը

Պուլ գումրանեա 1809 սէնէսինտէ եանի պուճտան 38 սէնէ էվվէ թէշքիլ օլունուպ, չիմոի իսէ, քէնտի սերմայէսինտէն ղաշգա, թահթը էմնիյէթէ վազ օլունմուշ օլան պիւ- իւք մէպլաղի սայէսինտէ, տէրքեար օլան էն գիեաաէ էմնիյէթի գումրանեալարըն օը- րասընա կէշմիշ տիր, վէ հաթթա մէգըբըր գումրանեա իշինտէքի սիկուրթաճըլար աա- խի քէնտի գարարլարընա գարշըլըգ պիր սի- կուրթա թահթընտա պուլունմագտա տորլար :

Մէջքուր գումբանեա ալէխուսուս . կէ-
րէք մաղազալարտա , վէ կէրէք խթանալու
վէ Գալաթա կիւմրիւքլէրինտէ կէրէք քէն-
տիլէրին օլուպ , վէ կէրէք էմանէթէն իւն-
տէլէրինտէ պուլունարագ մալ վաղ իթմիշ օ-
լան թիւճճարալարա , վէ խթանալուստ վէ ճի-
վարարընտա պուլունան էվ , մաղազա վէ
սայիր էպնիլէ սահիպլէրինէ . վէ ՚նէր աընըֆ
տիւքքեանճը վէ Փապրիղաճըլարա , վէ էմվալ
ու էշեասընը սիկուրթա իթմէք իսթէյէն
քլրաճըլարա , իւան վէ պէնան իտէրքի , գիր-
տէ մուհարէր իմզա սահիպի , մէջքուր Գօւմ-
բանեանն վէ քեալէթինամէսի աշքեամընճա
աթէյէ գարշը հէր նէ գատար միւտտէթ ի-
շին օլուր իսէ օլսուն , էհվէն ֆիեաթլա թի-
կուրթիւ մուամէլէսի իթմէքլիյէ րուխսաթը
քեամիլէսի վար տըր , վէ ՚նէր նէվի զար-
րը , քէմալի ճազըրըրդլա թազմինէ ճազըրըր
Պու պապտէ տահա գիեատէ մալիւմաթ
քէսպ իթմէք իսթէնէն , խթանալուստ վա-
ղը Շէրիֆ-մաշա իսանընտա 7 նիւմէրօլու
օտատա Համբարձում աղա Յուսէփեանա .
միւրաճաթ իյլէնէնէք տիր :

Գալաթ առաւ կիւմրիւք ոսկադրնաւ

4 ՆԻԼՄԻՐՈՒ Դադադատա գումբունեա
աճէնթօսունա .

ՈՒԻԼԻԱՄ Բ • ՍՈՒԱՆ

ՍԱՀԻՊ ՂԱԶԷԹԱ

ԿԱՐԱԳԵՏ Յ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԼԷՎԱՆԹ ՀԷՐԱԼՏԸՆ ԹԱՊԻԱՆԻՍԻՆՅԷ
ՊԵՏ-ՕՂԼԻՏԻԱ ՅՈՂՐԻՒ ԵՈԼՅԱ, ՅՈՐԹՊԵՐԱՅ ԱՊՏՈՒԼԼԷ
ՊԵՐՏԵՐԼԷԻ ԳԱՐԵՐՈՐԼԱ ՆԻՍԵՐՈ 467.